

Ontwikkeling van het midden- en kleinbedrijf in Curaçao van 2008 tot 2009

Ria Duyndam

Inleiding

In de Modus jaargang 10, nr. 1 is het economisch belang van het midden- en kleinbedrijf (MKB) in de periode van 2007 tot 2008 beschreven. In dit artikel zal gekeken worden naar de ontwikkeling in 2009 ten opzichte van 2008.

Sinds het vorige artikel zijn er enkele aanpassingen geweest, zodat bepaalde percentages en bedragen kunnen afwijken van wat eerder is gepubliceerd. Er zijn bijvoorbeeld correcties gemaakt van het aantal werkenden aan de hand van het jaarlijkse arbeidskrachtenonderzoek. Het aantal werkenden wordt gebruikt om de data mee op te hogen. Verder zijn enkele cijfers aangepast na het alsnog binnenkomen van informatie over 2008.

Nutsbedrijven zijn in dit artikel niet meegenomen in de totalen, aangezien zich hierin geen midden- of kleinbedrijven bevinden. Hetzelfde geldt voor de mijnbouw.

Naast een beschrijving van het aandeel in de totale economie en per bedrijfstak, zal ook gekeken worden naar de brutoproductie, loonkosten en investeringen van het midden- en kleinbedrijf in relatie tot de grote bedrijven.

In 2009 bedraagt het aandeel MKB bedrijven 98,5 procent van het totaal aantal bedrijven, en is bijna gelijk gebleven aan 2008⁷. Het aandeel microbedrijven bedraagt weer 87 procent, kleinbedrijf nog steeds 7 procent en het middenbedrijf bijna 4,5 procent. Het aandeel van de middenbedrijven is licht toegenomen in 2009.

De werkgelegenheid is met 1,5 procentpunten gedaald en bedraagt nu 53,5 procent van de totale werkgelegenheid in Curaçao⁸. De middenbedrijven hebben de hoogste werkgelegenheid (23,5%), daarna volgen de microbedrijven (18,3%) en de kleine bedrijven (11,7%).

In dit artikel zal als eerste de ontwikkeling van het aandeel van de bruto toegevoegde waarde (BTW) in het bruto binnenlands product worden behandeld. Hierna volgt een beschrijving van de ontwikkeling van de BTW in de totale BTW en per bedrijfstak.

Na de BTW zal ook de ontwikkeling van het aandeel van de brutoproductie in de totale brutoproductie en per bedrijfstak worden behandeld, gevolgd door de ontwikkeling van het aandeel van de loonkosten en als laatste de ontwikkeling van het aandeel van de investeringen.

⁷ Bedrijvenregister CBS

Methodologie

Om het aandeel van het MKB in het Bruto Binnenlands Product (BBP) vast te stellen wordt de Bruto Toegevoegde Waarde (BTW) van de bedrijven gebruikt. Deze BTW komt uit de Nationale Rekeningen enquête, welke jaarlijks wordt gehouden onder de bedrijven op de Nederlandse Antillen⁸. Deze enquête verschaft o.a. inzicht in inkomsten, uitgaven en exploitatieresultaat van de bedrijven. De gegevens uit deze enquête worden gebruikt om de Nationale Rekeningen van de eilanden van de Nederlandse Antillen op te stellen. Naast enquêtegegevens worden hiervoor o.a. ook cijfers van de overheid en de Sociale Verzekeringsbank gebruikt, en import- en exportcijfers.

De BTW wordt bepaald door de intermediaire kosten (kostprijs en overige operationele kosten) van de brutoproductie af te trekken.

Het Bruto Binnenlands Product (BBP) wordt gebruikt als indicator voor de economische ontwikkeling van een land. Al naar gelang het BBP gedurende een periode stijgt of daalt, kan men stellen dat de economie aan het groeien, respectievelijk aan het krimpen is.

De BTW van de midden- en kleinbedrijven is bij elkaar opgeteld en vergeleken met de totale BBP van Curaçao. Op deze manier kan het aandeel in de economie worden bepaald van het MKB.

Om na te gaan wat de bijdrage van het MKB is in elke bedrijfstak, is de BTW van het midden- en kleinbedrijf per bedrijfstak bij elkaar opgeteld en vergeleken met de totale BTW in diezelfde bedrijfstak. Deze vergelijking kan niet worden gedaan op het niveau van het BBP, aangezien dit niet per bedrijfstak beschikbaar is, maar alleen voor de totale economie.

Definities

Kleinbedrijf: dit zijn bedrijven met minder dan 10 personen in loondienst én een omzet van minder dan 0,5 miljoen NAf. Het microbedrijf vormt een onderdeel van het kleinbedrijf (minder dan 5 personen in loondienst én een omzet van minder dan 0,5 miljoen NAf.)

Middenbedrijf: dit zijn bedrijven met tussen de 10 en 50 personen in loondienst óf een omzet van tussen 0,5 en 5 miljoen gulden.

Grote bedrijven: dit zijn bedrijven met meer dan 50 personen in loondienst én een omzet vanaf 5 miljoen gulden.

Bruto Toegevoegde Waarde (BTW): de brutoproductie minus het intermediaire verbruik.

Brutoproductie: de omzet plus veranderingen in voorraden. Voor de handel: omzet minus kostprijs (handelsmarge).

Intermediair verbruik: de operationele kosten van een bedrijf, exclusief afschrijvingen, lonen en sociale lasten. Inbegrepen zijn o.a. de kostprijs, utiliteitskosten, transportkosten e.d.

⁸ In de bijlage staat nadere informatie over de Nationale Rekeningen enquête

Bruto Binnenlands Product (BBP): de totale productie van goederen en diensten binnen een land. Om het BBP te berekenen wordt de Bruto Toegevoegde waarde van de verschillende sectoren van de economie bij elkaar opgeteld. Deze sectoren omvatten de financiële en niet-financiële instellingen, de huishoudens, de non-profit instellingen en de overheid. Van deze Bruto Toegevoegde waarde worden vervolgens de belastingen minus subsidies op goederen en diensten en de rentemarge afgetrokken om tot het BBP te komen.

Nationale Rekeningen: geven de economische transacties weer tussen de sectoren, die in een bepaald jaar in de nationale economie hebben plaatsgevonden. De Nationale Rekeningen worden in boekhoudkundige vorm weergegeven.

Ontwikkeling van de Bruto Toegevoegde Waarde (BTW) van het MKB in verhouding tot het Bruto Binnenlands Product (BBP)

In 2009 is het aandeel van het midden- en kleinbedrijf in de totale economie van Curaçao gedaald met 2,7 procentpunten ten opzichte van 2008 en bedraagt nu 26,8 procent (tabel 1). De nominale waarde van de BTW van het midden- en kleinbedrijf is met 121 miljoen gedaald in vergelijking met 2008, terwijl het BBP 64 miljoen is gestegen.

In tabel 1 is te zien dat het BBP in de periode onder beschouwing een geleidelijke stijging vertoont. De BTW van het MKB stijgt vanaf 2001 tot en met 2005, om daarna in 2006 te dalen. In 2007 en 2008 is er even sprake van een stijging, maar in 2009 is de nominale waarde van de BTW wederom gezakt. Met uitzondering van 2001 is het aandeel van het MKB in de BBP in 2009 het laagst.

Tabel 1 Aandeel MKB in de economie			
	Bruto toegevoegde waarde MKB	BBP	Aandeel van het MKB
	mln. Naf		%
2001	903	3.837	23,5
2002	1.134	3.868	29,3
2003	1.149	3.942	29,1
2004	1.350	4.004	33,7
2005	1.457	4.203	34,7
2006	1.223	4.398	27,8
2007	1.370	4.644	29,5
2008	1.496	5.072	29,5
2009	1.375	5.136	26,8

Ontwikkeling van het aandeel van het MKB in de totale BTW en per bedrijfstak

Het aandeel van het MKB in de totale BTW⁹

Om het belang van het MKB in de verschillende bedrijfstakken te analyseren is het relatieve aandeel van de BTW van het midden- en kleinbedrijf op de totale BTW van alle bedrijven samen bepaald, exclusief de raffinaderij, primaire banken, taxi's en buschauffeurs en huishoudelijke hulpen¹⁰. Zoals is aangegeven bij de methodologie kan deze vergelijking niet worden gedaan op het niveau van het BBP, aangezien dit niet per bedrijfstak beschikbaar is, maar alleen voor de totale economie.

⁹ Zie tabel 2

¹⁰ De informatie hiervan komt uit andere bronnen en wordt later toegevoegd voor het opstellen van de Nationale Rekeningen, zie bijlage

Als naar de relatieve ontwikkeling van de Bruto Toegevoegde Waarde van het MKB wordt gekeken als aandeel van de BTW van alle bedrijven bij elkaar, is te zien dat het aandeel van het MKB in 2009 met 17,6 procentpunten is gedaald ten opzichte van 2008 (- 114,5 miljoen gulden, tabel 2).

Dit wordt in grote mate veroorzaakt door een toename van de BTW van de grote bedrijven in de financiële dienstverlening, met name van de pensioenfondsen. In 2008 is er sprake geweest van een groot verlies op buitenlandse beleggingen bij de pensioenfondsen, maar in 2009 is deze situatie sterk verbeterd. De totale BTW is hierdoor met 660,7 miljoen gulden gestegen in 2009 en deze stijging is voor het grootste gedeelte terug te vinden in de financiële dienstverlening.

Het MKB in groot- en kleinhandel en in financiële dienstverlening dragen het meeste bij in de totale BTW, respectievelijk 11,7 en 11,3 procent.

Het aandeel van het MKB in de totale BTW is in alle bedrijfstakken achteruit gegaan. Dit is vooral te zien in de financiële dienstverlening (-8,4 procentpunten) en "zakelijke dienstverlening en particulier onderwijs" en groot- en kleinhandel (beiden -2,4 procentpunten).

De totale BTW is toegenomen met ruim 660,7 miljoen gulden (waarvan 591,5 miljoen van de financiële dienstverlening), terwijl die van het MKB achteruit is gegaan met 114,5 miljoen.

Tabel 2 Relatieve ontwikkeling aandeel MKB in de BTW

	2008				2009			
	BTW		Aandeel MKB		BTW		Aandeel MKB	
	Totaal	MKB	Bedrijfstak	Totaal	Totaal	MKB	Bedrijfstak	Totaal
Bedrijfstak	* mln Naf		%		* mln Naf		%	
Landbouw, veeteelt, visserij	14.1	12.9	91,8	0,5	13.1	11.6	88,6	0,4
Industrie*	175.9	92.9	52,8	3,9	164.3	83.6	50,9	2,8
Bouwnijverheid	249.0	110.0	44,2	4,6	264.3	116.7	44,1	4,0
Groot- en kleinhandel	536.8	334.6	62,3	14,1	575.4	352.9	61,3	11,7
Horeca	181.9	62.6	34,4	2,6	156.6	63.2	40,4	2,1
Transport en communicatie**	400.6	71.1	17,7	3,0	427.7	71.9	16,8	2,4
Financiële dienstverlening***	115.5	465.6	-	19,7	707.0	343.1	48,5	11,3
Zakelijke dienstverlening en particulier onderwijs	346.4	217.1	62,7	9,2	359.4	205.5	57,2	6,8
Medische en sociale dienstverlening	211.0	60.4	28,6	2,5	212.4	62.0	29,2	2,0
Overige dienstverlening****	136.8	69.4	50,8	2,9	148.4	71.7	48,3	2,4
Totaal	2368.0	1496.7	63,2	63,2	3028.7	1382.2	45,6	45,6

* exclusief raffinaderij

** exclusief taxi's en buschauffeurs

*** exclusief primaire banken

**** exclusief huishoudelijke hulpen

Het aandeel van het MKB in de BTW per bedrijfstak¹¹

Hierna zal de ontwikkeling op bedrijfstakniveau worden beschreven, waarbij gekeken wordt naar het aandeel van het MKB in de betreffende bedrijfstak zelf.

Landbouw, veeteelt en visserij laat een verdere achteruitgang zien van de Bruto Toegevoegde Waarde. De daling bedraagt 1,3 miljoen gulden ten opzichte van 2008, wat veroorzaakt wordt door een relatief hoger grondstoffenverbruik bij een lagere productie. Het aandeel van de midden- en kleinbedrijven in de BTW van deze bedrijfstak is met 3,2 procentpunten gedaald.

Industrie

Enkele middenbedrijven hebben zich ontwikkeld tot grote bedrijven, wat voor een deel de oorzaak is van de afname van de BTW van de midden- en kleinbedrijven. Maar er is hiernaast ook sprake van hogere kosten bij enkele van de MKB-bedrijven, zodat ondanks een hogere brutoproductie (tabel 3), de BTW lager uitkomt in vergelijking met 2008. Grote bedrijven hebben minder geproduceerd, waardoor ook de totale BTW minder is in 2009.

Het aandeel van het MKB in de BTW van de industriële bedrijven daalt met 1,9 procentpunten. Nominaal bedraagt deze daling 9,3 miljoen gulden.

Bouwnijverheid

In deze bedrijfstak is er eveneens sprake van enkele middenbedrijven die groot zijn geworden. Desondanks is de BTW van de midden- en kleinbedrijven toegenomen met 6,7 miljoen gulden. Het aandeel in de BTW van de bouw is echter bijna gelijk gebleven (44,1%) omdat ook de grote bedrijven een toename laten zien van de BTW, wat vooral toe te schrijven is aan de wegenbouwmaatschappijen. De toename bij de midden- en kleinbedrijven betreft alleen de middenbedrijven. De kleine aannemersbedrijven hebben het minder goed gedaan in 2009.

Groot- en kleinhandel

Het MKB in deze bedrijfstak laat een stijging zien van de BTW van 18,3 miljoen gulden. Deze stijging wordt voor het grootste deel veroorzaakt door een kostenverlaging bij de meeste middenbedrijven, in het bijzonder de kostprijs van ingekochte goederen van bedrijven in de Freezone. De kleine handelsbedrijven laten juist een stijging zien van de kostprijs. Door een slechts geringe toename van de brutoproductie is de BTW van deze kleine bedrijven afgenomen.

Het aandeel in de BTW van deze bedrijfstak is bijna hetzelfde gebleven bij vergelijking van 2008 en 2009 (respectievelijk 62,3% en 61,3%). De grote bedrijven hebben namelijk een sterkere toename van de BTW door enerzijds een toename van de brutoproductie en anderzijds een afname van het intermediaire verbruik.

Horeca

De midden- en kleinbedrijven in de horeca hebben het in 2009 beter gedaan dan de grote bedrijven. De totale BTW in deze bedrijfstak is met 25,3 miljoen gulden gedaald (het betreft hier voornamelijk de hotels), terwijl die van de MKB licht is toegenomen met 0,7 miljoen gulden. Hierdoor stijgt ook het aandeel in de BTW van de horeca met 6 procentpunten.

¹¹ Zie tabel 2

Transport en communicatie

Net als in 2008 heeft het midden- en kleinbedrijf in deze bedrijfstak weer het laagste aandeel in de BTW per bedrijfstak. Het aandeel bedraagt nu 16,8 procent, tegenover 17,7 procent in 2008. Nominaal is er nauwelijks verschil tussen 2008 en 2009 in de BTW van het MKB in transport en communicatie; er is slechts een lichte toename van 0,8 miljoen gulden. De totale BTW is echter met 27,1 miljoen gulden toegenomen, wat voor een groot deel toe te schrijven is aan de luchtvaartmaatschappijen.

Financiële dienstverlening (exclusief primaire banken)

Vanwege de ontwikkeling in 2008 is een vergelijking van het aandeel op bedrijfstakniveau niet mogelijk¹². Dit heeft te maken met het feit dat de grote bedrijven een achteruitgang van de BTW laten zien, en het MKB een toename hiervan, waardoor er geen procentuele ontwikkeling van het aandeel kan worden berekend.

De BTW van het MKB bedraagt 343,1 miljoen gulden in 2009, en is ten opzichte van 2008 met 122,6 miljoen gulden gedaald. De bijdrage van de offshore in het MKB is wat lager in 2009 en de kleinere pensioenfondsen hebben minder onttrokken uit de technische reserves om uitkeringen te verrichten. Dit leidt tot lagere opbrengsten voor deze bedrijven.

Zakelijke dienstverlening en particulier onderwijs

De BTW van het MKB is in 2009, in vergelijking met 2008, met 11,6 miljoen gulden gedaald, waardoor het aandeel op bedrijfstakniveau 5,5 procentpunten minder bedraagt. De totale BTW is met 13 miljoen gestegen in deze bedrijfstak.

De meeste kleine bedrijven in de zakelijke dienstverlening vertonen een achteruitgang in de BTW, wat veroorzaakt wordt door een bijna gelijkblijvende of lagere brutoproductie, met daarnaast een relatief hoger intermediair verbruik. De daling van de BTW kan niet worden gecompenseerd door een hogere brutoproductie bij de middenbedrijven of bij enkele kleine bedrijven die juist door een kostenbesparing een BTW-stijging laten zien.

Bij de kleine bedrijven zijn het vooral de autoverhuurbedrijven, projectontwikkelaars en verhuur van onroerend goed die het slechter hebben gedaan in 2009. Reclamebedrijven en administratiekantoren zijn wel vooruit gegaan in 2009.

Bij de middenbedrijven zijn het de administratie- en accountantskantoren die door lagere kosten een hogere bruto toegevoegde waarde hebben gerealiseerd.

Particulier onderwijs laat geen grote verschillen zien tussen 2008 en 2009, de BTW stijgt slechts gering door zowel toename van de brutoproductie als stijging van de kosten.

Medische- en sociale dienstverlening

Er is in deze bedrijfstak weinig verschil tussen 2008 en 2009 te zien in tabel 2. De BTW van de midden- en kleinbedrijven is ongeveer evenveel toegenomen als de totale BTW van deze bedrijfstak (respectievelijk 1,6 miljoen gulden en 1,4 miljoen gulden).

Het aandeel van het MKB in de BTW van deze bedrijfstak stijgt met slechts 0,6 procentpunten ten opzichte van 2008.

¹² Modus jaargang 10, nummer 1

Overige dienstverlening

De stijging van de BTW van het MKB in de overige dienstverlening is geheel toe te schrijven aan de middenbedrijven. De BTW van de kleine bedrijven in deze bedrijfstak is lager dan in 2008. De stijging van de BTW bedraagt 2,3 miljoen gulden, maar omdat de BTW van de grote bedrijven méér is toegenomen, neemt het aandeel van het MKB af met 2,5 procentpunten.

Ontwikkeling van het aandeel van het MKB in de brutoproductie per bedrijfstak

Om het belang van het midden- en kleinbedrijf in andere variabelen aan te geven is gekeken naar de ontwikkeling van het aandeel in de brutoproductie, loonkosten en investeringen in materiële vaste activa. Hierna volgt eerst een analyse van het aandeel in de totale brutoproductie (tabel 3), met daarna een beschrijving van de meest opvallende bedrijfstakken. In enkele relevante gevallen zal een vergelijking worden gemaakt van de brutoproductie met de BTW (tabel 2) om duidelijk te maken dat het intermediair verbruik is toe- of afgenomen.

Tabel 3 Relatieve ontwikkeling aandeel MKB in de brutoproductie

	2008				2009			
	Brutoproductie		Aandeel MKB		Brutoproductie		Aandeel MKB	
	Totaal	MKB	Bedrijfstak	Totaal	Totaal	MKB	Bedrijfstak	Totaal
Bedrijfstak	* mln Naf		%		* mln Naf		%	
Landbouw, veeteelt, visserij	48.6	46.6	95,8	0,8	48.5	45.4	93,6	0,8
Industrie*	585.8	280.1	47,8	5,0	565.0	290.9	51,5	5,2
Bouwnijverheid	614.9	301.0	49,0	5,4	697.8	320.6	45,9	5,7
Groot- en kleinhandel	915.9	596.5	65,1	10,6	964.3	596.4	61,8	10,6
Horeca	450.7	187.5	41,6	3,3	436.9	200.4	45,9	3,6
Transport en communicatie**	949.0	158.2	16,7	2,8	1002.7	157.4	15,7	2,8
Financiële dienstverlening***	793.3	841.0	-	15,0	1250.6	636.8	50,9	11,4
Zakelijke dienstverlening en particulier onderwijs	569.3	379.2	66,6	6,8	560.6	346.6	61,8	6,2
Medische en sociale dienstverlening	353.7	96.7	27,3	1,7	355.5	95.3	26,8	1,7
Overige dienstverlening****	328.5	197.8	60,2	3,5	333.1	204.1	61,3	3,6
Totaal	5609.8	3084.5	55,0	55,0	6215.0	2893.9	51,6	51,6

* exclusief raffinaderij

** exclusief taxi's en buschauffeurs

*** exclusief primaire banken

**** exclusief huishoudelijke hulpen

Het aandeel van het MKB in de totale brutoproductie¹³

De bijdrage van het midden- en kleinbedrijf in de totale brutoproductie is in 2009 met 3,4 procentpunten gedaald ten opzichte van 2008. Dit komt hoofdzakelijk door een achteruitgang van de brutoproductie van het MKB in de financiële dienstverlening (- 204,2 miljoen gulden), terwijl de totale brutoproductie flink gestegen is.

¹³ Zie tabel 3

De totale brutoproductie is met ruim 605,2 miljoen gulden gestegen, terwijl die van het MKB met 190,6 miljoen is verminderd. Aangezien de totale BTW met 660,7 miljoen gulden is gestegen (tabel 2), duidt dit op een kostenvermindering van 55,5 miljoen. De midden- en kleinbedrijven hebben 76,1 miljoen gulden bezuinigd, maar ook minder geproduceerd.

Het MKB in de meeste bedrijfstakken laat geen, of slechts geringe wijzigingen, zien van het aandeel in de totale brutoproductie ten opzichte van 2008. Het aandeel van de financiële MKB-bedrijven is met 3,6 procentpunten is afgenomen, de overige bedrijfstakken vertonen minder grote verschillen.

Ondanks de afname van de brutoproductie van het MKB in de financiële dienstverlening is het aandeel hiervan in het totaal nog steeds het hoogste (11,4%). Hierna volgt het MKB in groot- en kleinhandel met 10,6 procent. Dit is hetzelfde beeld als in 2008, toen het MKB van deze bedrijfstakken ook het hoogste aandeel had in de totale brutoproductie. De overige bedrijfstakken hebben een aandeel van minder dan 10 procent, met weinig veranderingen ten opzichte van 2008.

Het aandeel van het MKB in de brutoproductie per bedrijfstak⁶

Op bedrijfstakniveau is de brutoproductie van het midden- en kleinbedrijf in 2009 gedaald in de helft van de bedrijfstakken. Vanwege de sterke achteruitgang van het MKB in de financiële dienstverlening heeft de positieve ontwikkeling in de overige 5 bedrijfstakken weinig invloed op het totaal.

In 2009 bedraagt het aandeel van het MKB in de brutoproductie van de meeste bedrijfstakken 45 procent of meer, in 2008 was dit 41 procent of meer. In slechts twee bedrijfstakken heeft het MKB een veel lager percentage, respectievelijk “transport en communicatie” (15,7%, was 16,7%) en “medische en sociale dienstverlening” (26,8%, was 27,3%).

“Landbouw, veeteelt en visserij” bestaat bijna geheel uit midden- en kleine bedrijven en het MKB heeft hierin dan ook het hoogste aandeel per bedrijfstak (93,6%, was 95,8%).

Ondanks een afname van de brutoproductie van het MKB in “zakelijke dienstverlening en particulier onderwijs” met 32,6 miljoen gulden in 2009, staat het aandeel per bedrijfstak nog steeds op een gedeelde tweede plaats (61,8%). In vergelijking met 2008 is dit aandeel met 4,8 procentpunten gedaald. Een bezuiniging op het intermediaire verbruik (-21 miljoen gulden) kan niet voorkomen dat ook de BTW daalt van het midden- en kleinbedrijf in deze bedrijfstak (tabel 2).

Het MKB in groot- en kleinhandel heeft hetzelfde aandeel per bedrijfstak als de hiervoor genoemde bedrijfstak (61,8%). Maar ook hier is sprake van een daling ten opzichte van 2008 (-3,3 procentpunten). De totale brutoproductie van groot- en kleinhandel is toegenomen met 48,4 miljoen gulden.

Bij vergelijking van de brutoproductie en de BTW van het MKB in deze bedrijfstak valt op dat er sprake is van een verlaging van het intermediaire verbruik met 18,5 miljoen gulden. Deze verlaging betreft vooral de kostprijs van ingekochte goederen bij middengrote bedrijven in de Freezone.

Van de bedrijfstakken die méér hebben geproduceerd valt bouwnijverheid het meeste op. De vooruitgang van het MKB in deze bedrijfstak bedraagt 19,6 miljoen gulden. Zoals bij de beschrijving

van de BTW al naar voren is gekomen hebben alleen de middenbedrijven méér geproduceerd. Deze bedrijven hebben over het algemeen minder uitgegeven aan grondstoffen (ongeveer 15 miljoen gulden) om tot deze hogere productie te komen. Bij de kleine bedrijven is sprake van productievermindering en kostenverhoging. Het grondstoffenverbruik bedraagt hier bijna 22 miljoen gulden méér.

Het aandeel op bedrijfstakniveau is gedaald met 3,1 procentpunten en komt in 2009 onder dat van de industrie uit, in tegenstelling tot 2008.

De midden- en kleinbedrijven in industrie hebben in 2009 een hogere brutoproductie dan in 2008, een toename van 10,8 miljoen gulden. Het aandeel in deze bedrijfstak is 3,7 procentpunten hoger dan in 2008, omdat de totale brutoproductie is afgenomen met 20,8 miljoen gulden. Echter, de kosten zijn ook toegenomen met 20,2 miljoen gulden, in tegenstelling tot een kostenverlaging bij de grote bedrijven (-9,2 miljoen).

Het aandeel van de midden- en kleine industriële bedrijven in de brutoproductie is nu meer dan de helft van het totaal in deze bedrijfstak.

In transport en communicatie hebben de midden- en kleinbedrijven ongeveer hetzelfde geproduceerd als in 2008, er is slechts een lichte afname van 700 duizend gulden. Het aandeel in de brutoproductie van deze bedrijfstak is met 1 procentpunt gedaald omdat de grote bedrijven een sterke productiestijging laten zien. Zoals eerder vermeld zijn dit vooral de luchtvaartmaatschappijen.

In deze bedrijfstak bevinden zich de meeste overheidsnv's, die over het algemeen een hoge brutoproductie hebben. Dit heeft invloed op het aandeel van het MKB in het geheel (15,7%).

De brutoproductie in overige dienstverlening komt in 2009 voor 61,3 procent van de midden- en kleinbedrijven. Er is sprake van een lichte stijging van het aandeel (1,1 procentpunten). De brutoproductie van het MKB is met 6,3 miljoen gulden gestegen. Vanwege de gevarieerdheid aan bedrijfsactiviteiten in deze bedrijfstak is het moeilijk om aan te geven welk soort bedrijven aan deze stijging heeft bijgedragen.

Tenslotte volgt de ontwikkeling van het MKB in de horeca. De brutoproductie van de midden- en kleinbedrijven is met 12,9 miljoen gulden gestegen, terwijl de totale productie met 13,8 miljoen is verminderd. Het aandeel van het MKB in deze bedrijfstak stijgt hierdoor met 4,3 procentpunten en bedraagt 45,9 procent in 2009. Zoals bij de ontwikkeling van de BTW is aangegeven hebben de meeste grote hotels een slecht jaar gehad in 2009.

Ontwikkeling van het aandeel van het MKB in de loonkosten per bedrijfstak

Er zal nu gekeken worden naar de ontwikkeling van de loonkosten in het midden- en kleinbedrijf in vergelijking tot de grote bedrijven (tabel 4). Enkele bedrijfstakken die opvallende ontwikkelingen vertonen zullen nader worden beschreven. Ook zal een vergelijking worden gemaakt tussen de gemiddelde loonkosten van het MKB en die van de totale bedrijven, per bedrijfstak (tabel 5).

De loonkosten bestaan uit lonen en salarissen, en de sociale lasten (wettelijke premies, maar ook premies voor pensioenverzekeringen en dergelijke).

Om de gemiddelde loonkosten te berekenen worden deze gedeeld door het aantal werknemers.

Het aandeel van het MKB in de totale loonkosten¹⁴

Het aandeel van het midden- en kleinbedrijf in de totale loonkosten is in 2009 gedaald met 1,1 procentpunten. Nominaal zijn de loonkosten van het MKB wel toegenomen met 5,1 miljoen gulden. De totale loonkosten zijn echter gestegen met 58,1 miljoen gulden, waarvan onder andere 15,4 miljoen gulden voor rekening komt van de bouwnijverheid en 14,6 miljoen gulden voor groot- en kleinhandel.

Op bedrijfstakniveau zijn de meeste midden- en kleinbedrijven licht achteruitgegaan in hun aandeel in de totale loonkosten en in twee gevallen gelijk gebleven. Er zijn drie bedrijfstakken met een afname van 0,3 procentpunten, namelijk bouwnijverheid, groot- en kleinhandel, “zakelijke dienstverlening en particulier onderwijs” en “medische en sociale dienstverlening”. Slechts in twee bedrijfstakken laat het MKB een lichte toename zien van het aandeel. Dit zijn overige dienstverlening met 0,3 procentpunten en horeca met 0,1 procentpunten).

Het MKB in groot- en kleinhandel heeft, net als in 2008, ook in 2009 weer het hoogste aandeel in de totale loonkosten (11,7%). Hierna volgt het aandeel van het MKB in de financiële dienstverlening (8,0%), en in “zakelijke dienstverlening en particulier onderwijs” (6,4%). Dit is vrijwel hetzelfde beeld als in 2008. Het MKB in “landbouw, veeteelt en visserij” heeft ook nu weer het laagste aandeel in de totale loonkosten (0,5%).

Het aandeel van het MKB in de loonkosten per bedrijfstak⁷

Naast “landbouw, veeteelt en visserij” met een aandeel van 89,1 procent in de loonkosten, heeft het midden- en kleinbedrijf in groot- en kleinhandel op bedrijfstakniveau het hoogste aandeel (64,3%). De loonkosten van het MKB in deze bedrijfstak zijn met 700 duizend gulden gestegen, terwijl de totale loonkosten van de handelsbedrijven met 14,6 miljoen gulden zijn gestegen.

Meer dan 70 procent van de midden- en kleinbedrijven in deze bedrijfstak heeft hogere loonkosten in 2009.

De grote bedrijven in groot- en kleinhandel hebben een gemiddelde loonstijging van 400 gulden per werknemer, terwijl de gemiddelde lonen van het MKB met 600 gulden per werknemer zijn verhoogd (zie tabel 5).

In 2009 bedraagt het aandeel van het MKB in de loonkosten in de financiële dienstverlening 53,7 procent van de totale loonkosten in deze bedrijfstak, een stijging van 3,0 procentpunten ten opzichte van 2008. De loonkosten zijn nominaal toegenomen met 1,4 miljoen gulden, terwijl de totale loonkosten zijn afgenomen met 14,5 miljoen gulden.

De toename van de loonkosten van het MKB betreft vooral een stijging van de sociale lasten bij de verzekeringsmaatschappijen, terwijl de lonen zijn afgenomen. De overige financiële midden- en kleinbedrijven laten een lichte toename zien van zowel lonen als sociale lasten.

De beschreven ontwikkeling van de loonkosten in de financiële dienstverlening is ook duidelijk te zien in tabel 5. De gemiddelde loonsom van het MKB is toegenomen met 1,9 duizend gulden per werknemer, terwijl de totale loonkosten 2,9 duizend gulden per werknemer lager zijn geworden (tabel 5).

¹⁴ Zie tabel 4

Tabel 4 Relatieve ontwikkeling aandeel MKB in de loonkosten

	2008				2009			
	Loonkosten		Aandeel MKB		Loonkosten		Aandeel MKB	
	Totaal	MKB	Bedrijfstak	Totaal	Totaal	MKB	Bedrijfstak	Totaal
Bedrijfstak	* mln Naf		%		* mln Naf		%	
Landbouw, veeteelt, visserij	10.3	9.1	88,4	0,5	12.0	10.7	89,1	0,5
Industrie*	122.0	60.4	49,5	3,2	128.4	62.1	48,3	3,2
Bouwnijverheid	213.5	96.7	45,3	5,1	228.9	93.5	40,8	4,8
Groot- en kleinhandel	340.9	227.8	66,8	12,0	355.5	228.5	64,3	11,7
Horeca	113.3	41.2	36,4	2,2	115.9	44.3	38,2	2,3
Transport en communicatie**	247.4	45.1	18,2	2,4	257.9	45.1	17,5	2,3
Financiële dienstverlening***	305.7	155.0	50,7	8,2	291.1	156.4	53,7	8,0
Zakelijke dienstverlening en particulier onderwijs	243.5	127.9	52,5	6,8	251.0	125.3	49,9	6,4
Medische en sociale dienstverlening	198.7	45.9	23,1	2,4	200.5	41.7	20,8	2,1
Overige dienstverlening****	97.6	43.2	44,3	2,3	109.8	49.9	45,4	2,6
Totaal	1892.9	852.3	45,0	45,0	1951.0	857.4	43,9	43,9

* exclusief raffinaderij

** exclusief taxi's en buschauffeurs

*** exclusief primaire banken

**** exclusief huishoudelijke hulpen

De totale loonkosten van de bedrijven in transport en communicatie zijn in 2009 gestegen met 10,5 miljoen gulden, maar de loonkosten van het MKB zijn hetzelfde gebleven in deze bedrijfstak. Hierdoor is het aandeel in de loonkosten met 0,7 procentpunten gedaald.

De gemiddelde loonkosten zijn daarentegen gestegen van het MKB. Deze zijn met 7,3 duizend gulden per werknemer toegenomen (tabel 5). Het zijn voornamelijk vervoersbedrijven die de salarissen hebben verhoogd, terwijl het aantal werknemers niet is toegenomen. Ook is er sprake van minder werknemers bij andere midden- en kleinbedrijven, bij gelijkblijvende loonkosten, waardoor de gemiddelde loonsom kan stijgen.

Ondanks een toegenomen productie van het midden- en kleinbedrijf in de bouwnijverheid zijn de loonkosten met 3,2 miljoen gulden afgenomen. De totale loonkosten zijn met 15,3 miljoen gestegen. Hierdoor daalt het aandeel in de totale loonkosten van deze bedrijfstak met 4,5 procentpunten.

De gemiddelde loonkosten per werknemer, van zowel het MKB als van alle bouwbedrijven bij elkaar, zijn in 2009 gedaald, respectievelijk met 200 en 300 gulden per werknemer.

De midden- en kleinbedrijven in de horeca hebben naast een hogere BTW en brutoproductie, ook meer loonkosten in 2009. Deze bedragen nu 44,3 miljoen gulden, een stijging van 3,1 miljoen. De grote bedrijven geven 0,5 miljoen gulden minder uit aan loonkosten. Hierdoor stijgt het aandeel van het MKB in de totale loonkosten van deze bedrijfstak met 1,8 procentpunten.

De loonkosten per werknemer in de horeca stijgen met 2 duizend gulden (tabel 5). Het aantal werknemers is afgenomen of gelijk gebleven terwijl de loonkosten zijn gestegen.

Tabel 5 Loonsom per werkende per bedrijfstak

	2008		2009	
	MKB	Totaal	MKB	Totaal
Bedrijfstak	* 1.000 Naf		* 1.000 Naf	
Landbouw, veeteelt, visserij	20,9	21,1	24,9	24,7
Industrie*	37,4	42,3	40,2	44,9
Bouwnijverheid	37,4	46,2	37,2	45,9
Groot- en kleinhandel	34,8	35,6	35,4	36,1
Horeca	22,5	27,3	24,5	29,1
Transport en communicatie**	48,3	82,1	55,6	84,0
Financiële dienstverlening***	103,8	110,1	105,7	107,2
Zakelijke dienstverlening en particulier onderwijs	49,7	40,0	53,0	40,6
Medische en sociale dienstverlening	51,3	59,9	46,8	59,5
Overige dienstverlening****	31,8	37,6	35,4	42,1
Totaal	42,1	49,0	43,7	50,1

* exclusief raffinaderij

** exclusief taxi's en buschauffeurs

*** exclusief primaire banken

**** exclusief huishoudelijke hulpen

Ontwikkeling van het aandeel van het MKB in de investeringen per bedrijfstak

De investeringen van een bedrijf bestaan uit investeringen in materiële vaste activa zoals gebouwen en terreinen, transportmiddelen, computers en software, inventaris en equipment.

Overeenkomstig de beschrijving van de andere variabelen zal ook hier eerst gekeken worden naar het aandeel van het MKB per bedrijfstak in de totale investeringen en daarna zullen enkele bedrijfstakken worden beschreven die opvallende ontwikkelingen vertonen.

Het aandeel van het MKB in de totale investeringen¹⁵

Ten opzichte van 2008 is het aandeel van het midden- en kleinbedrijf in de totale investeringen met 5,5 procentpunten afgenomen in 2009. De totale investeringen zijn in 2009 beduidend lager dan in 2008, namelijk 125,1 miljoen gulden minder, waarvan 27,4 miljoen voor rekening komt van het MKB.

De midden- en kleine bedrijven in de horeca en "zakelijke dienstverlening en particulier onderwijs" hebben respectievelijk 13,3 en 10,9 miljoen gulden minder geïnvesteerd. Het aandeel van het MKB in de totale investeringen is ook het meest achteruitgegaan in deze bedrijfstakken (respectievelijk -2,7 en -2,2 procentpunten).

De midden- en kleinbedrijven in groot- en kleinhandel hebben het aandeel in de totale investeringen verhoogd met 1 procentpunt, en die in "medische en sociale dienstverlening" met 0,9 procentpunten.

¹⁵ Zie tabel 6

Tabel 6 Relatieve ontwikkeling aandeel MKB in de investeringen

	2008				2009			
	Investerings		Aandeel MKB		Investerings		Aandeel MKB	
	Totaal	MKB	Bedrijfstak	Totaal	Totaal	MKB	Bedrijfstak	Totaal
Bedrijfstak	* mln Naf		%		* mln Naf		%	
Landbouw, veeteelt, visserij	0,8	0,7	89,7	0,1	1,1	1,0	92,3	0,2
Industrie*	25,4	10,7	40,7	2,1	14,1	7,1	42,0	1,4
Bouwnijverheid	17,2	1,9	10,7	0,4	10,4	3,8	36,6	0,8
Groot- en kleinhandel	71,9	23,6	32,8	4,7	71,7	28,8	40,2	5,8
Horeca	91,0	20,0	22,0	4,0	21,1	6,7	31,6	1,3
Transport en communicatie**	113,0	5,3	4,7	1,1	119,1	3,5	2,9	0,7
Financiële dienstverlening***	84,0	28,4	33,7	5,7	37,3	24,9	66,7	5,0
Zakelijke dienstverlening en particulier onderwijs	39,8	31,4	79,0	6,3	40,1	20,5	51,0	4,1
Medische en sociale dienstverlening	20,9	2,2	10,5	0,4	26,0	6,5	24,9	1,3
Overige dienstverlening****	36,1	26,7	74,0	5,3	34,1	20,7	60,8	4,1
Totaal	500,2	150,9	30,2	30,2	375,1	123,5	24,7	24,7

* exclusief raffinaderij

** exclusief taxi's en buschauffeurs

*** exclusief primaire banken

**** exclusief huishoudelijke hulpen

Het aandeel van het MKB in de investeringen per bedrijfstak⁸

Op bedrijfstakniveau hebben de investeringen van het MKB het hoogste aandeel in "landbouw, veeteelt en visserij" (92,3%), nominaal gaat het hier om investeringen van 1 miljoen gulden, hoofdzakelijk in machines.

De midden- en kleinbedrijven in groot- en kleinhandel investeren het meest in 2009, hoofdzakelijk in inventaris (20 miljoen), gebouwen (8 miljoen) en transportmiddelen (6 miljoen). Hiernaast is er ook sprake van een desinvestering in terreinen van 8 miljoen gulden.

Het aandeel van het MKB in de totale investeringen van groot- en kleinhandel is toegenomen met 7,4 procentpunten in 2009.

Het aandeel van het MKB in de investeringen van de financiële dienstverlening bedraagt 66,7 procent, en is met 33,0 procentpunten gestegen ten opzichte van 2008. Nominaal zijn de investeringen van het MKB afgenomen met 3,5 miljoen gulden, maar de investeringen van de grote bedrijven zijn met 43,2 miljoen gulden gedaald.

De midden- en kleinbedrijven investeren voor 24,9 miljoen gulden in 2009, waarvan onder andere 14 miljoen in gebouwen, 4,5 miljoen in computers en software en 4 miljoen in inventaris.

Het MKB in de overige dienstverlening investeert voor 20,7 miljoen gulden in 2009, hetgeen 6 miljoen gulden minder is dan in 2008. Het aandeel in de investeringen van deze bedrijfstak daalt met 13,2 procentpunten.

De investeringen vinden voor het grootste gedeelte plaats in gebouwen (13 miljoen gulden) en inventaris (6 miljoen gulden).

Opvallend is de ontwikkeling van de bouwnijverheid. In deze bedrijfstak heeft het MKB méér geïnvesteerd in 2009, vergeleken met 2008, terwijl de totale investeringen minder zijn geworden. Hierdoor is het aandeel van de midden- en kleinbedrijven op de investeringen in deze bedrijfstak met 25,9 procentpunten toegenomen

Er is vooral geïnvesteerd in transportmiddelen (1 miljoen gulden) en machines (2 miljoen gulden).

Het aandeel van het MKB in de investeringen per bedrijfstak is het meest achteruitgegaan in "zakelijke dienstverlening en particulier onderwijs" (-28 procentpunten). De midden- en kleinbedrijven hebben in 2009 voor 20,5 miljoen gulden geïnvesteerd, een daling van 10,9 miljoen.

De investeringen van de zakelijke dienstverlening worden voor 8 miljoen gulden gedaan in gebouwen, 6 miljoen in transportmiddelen en 4 miljoen in inventaris.

Er wordt nauwelijks geïnvesteerd door het particulier onderwijs (ongeveer 300 duizend gulden).

Samenvatting

Het aandeel van het MKB in het BBP en in de totale BTW van de bedrijven is in 2009 achteruitgegaan, respectievelijk met 2,7 en 17,6 procentpunten. Dit komt vooral door een herstel van de grote financiële bedrijven na de crisis in 2008. Maar ook nominaal gezien is de BTW van de midden- en kleinbedrijven achteruitgegaan, met name in de financiële dienstverlening.

In 2009 is het aandeel van het MKB in de BTW per bedrijfstak meer dan de helft van het totaal in vier bedrijfstakken, namelijk in "landbouw, veeteelt en visserij", industrie, groot- en kleinhandel en "zakelijke dienstverlening en particulier onderwijs".

De brutoproductie van het MKB is lager in 2009, en net als bij de BTW voornamelijk veroorzaakt door de financiële dienstverlening. Bij vergelijking van de brutoproductie met de BTW is te zien dat er enkele bedrijfstakken zijn die bezuinigd hebben op het intermediaire verbruik, waardoor de BTW minder is gedaald dan de brutoproductie.

Ondanks een achteruitgang van de brutoproductie en de BTW zijn de loonkosten gestegen van de midden- en kleinbedrijven. De grootste toename vindt plaats in de overige dienstverlening.

De gemiddelde loonkosten per werknemer van het MKB zijn het meest gestegen in "transport en communicatie" ondanks dat de totale loonkosten van het MKB in deze bedrijfstak precies hetzelfde zijn gebleven. Dit duidt op een afname van het aantal werkenden.

In 2009 is er minder geïnvesteerd door het MKB, met name door bedrijven in de horeca en "zakelijke dienstverlening en particulier onderwijs". De midden- en kleinbedrijven in groot- en kleinhandel investeren het meest in 2009.

Bijlage

De Nationale Rekeningen enquête vindt jaarlijks plaats en verschaft o.a. inzicht in inkomsten, uitgaven en exploitatieresultaat van de bedrijven

Er worden definitieve gegevens gevraagd over het voorgaande boekjaar; het laatste jaar waarvan definitieve cijfers beschikbaar zijn is 2009. De enquête over 2009 is begonnen in juni 2010 en het duurt tot ongeveer februari 2011 voordat de meeste bedrijven gerespondeerd hebben. Er is soms sprake van achterstand in de financiële administratie, en ook kunnen bedrijven uitstel krijgen van de belastingdienst voor het inleveren van hun cijfers. Verwerking en analyse neemt vervolgens enkele maanden in beslag, waardoor de cijfers over 2009 dus pas in 2011 ter beschikking komen.

Bedrijven met 10 werknemers of meer worden elk jaar in de enquête opgenomen. Van de bedrijven met minder dan 10 werknemers wordt een steekproef getrokken, waarna ze 4 achtereenvolgende jaren geënuquêteerd worden. In totaal worden ongeveer 1300 bedrijven benaderd in Curaçao. Het responspercentage bedraagt meestal 80 – 85 procent.

De verkregen cijfers van de bedrijven worden opgehoogd naar het totale aantal werkenden die uit het jaarlijkse arbeidskrachtenonderzoek (AKO) worden verkregen¹⁶.

Vergeleken met de sector bedrijven in de Nationale Rekeningen zijn in dit artikel de primaire banken, zelfstandige kleine bus- en taxichauffeurs, huishoudelijk personeel en de raffinaderij niet inbegrepen. De informatie hiervan komt uit andere bronnen en wordt later toegevoegd voor het opstellen van de Nationale Rekeningen.

¹⁶ Ophoogfactor is het aantal werkenden uit de enquête gedeeld door het aantal werkenden uit de AKO, per bedrijfstak